

Handreiking voor de invulling
van ondersteuningsniveau 2 en 3
bij het vermoeden van
Ernstige Enkelvoudige Dyslexie

Samenstelling van de werkgroep:

Boukje Toering, NKD

Cindy Teunissen, Expertisecentrum Nederlands

Maud van Druenen, Expertisecentrum Nederlands

Danielle Kamerman, RVS Breda EO, primair onderwijs

Jolanda Roelfsema, NKD

Marijke van Grafhorst, NKD

Met dank voor het meelesen aan Chris Struiksma, NKD

De eerste versie van de handreiking is geschreven voor het SWV Breda. Aan het document van SWV Breda werkten mee

Fons van Waterschoot, praktijk van Waterschoot

Remco van Reij, RID

Charles Kalkhoven, Opdidakt

© 2017

Colofon

Deze handreiking is ontwikkeld in opdracht van OCW - in het kader van het stimuleringsprogramma informatiepunt dyslexie - door het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie en Expertisecentrum Nederlands in samenwerking met Samenwerkingsverband van scholen Breda

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Doel	3
1.3	Uitgangspunten	3
1.4	Inhoud	3
1.5	Doelgroep	3
2	Ondersteuningsniveaus en criteria	4
2.1	Het criterium van achterstand aantonen	5
2.2	Het criterium van hardnekkigheid aantonen	5
3	Ondersteuningsniveau 1: Het bieden van een effectief onderwijsaanbod	6
4	Ondersteuningsniveau 2: Extra begeleiding in de klas	6
4.1	Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 2 voor lezen en spelling	6
4.2	Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 2 voor lezen	6
4.3	Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 2 voor spelling	7
5	Ondersteuningsniveau 3: De gestructureerde interventie	7
5.1	Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 3 voor lezen	7
5.2	Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 3 voor lezen	7
5.3	Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 3 voor spelling	8
5.4	Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 3 voor spelling	8
6	Het proces	9
7	Het beschrijven van de geboden hulp	11
8	Samenwerking en ondersteuning tijdens de periode van externe EED-zorg op ondersteuningsniveau 4	11
9	Beredeneerd omgaan met uitzonderingen	12

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De zorg voor Ernstige, Enkelvoudige Dyslexie (EED) valt onder de Jeugdwet. Daarmee is vanaf 1 januari 2015 de bekostiging en uitvoering van het beleid met betrekking tot EED onderdeel geworden van het beleid Jeugdzorg binnen de afzonderlijke gemeenten. Vanuit het Masterplan Dyslexie is in samenspraak met NKD een handreiking opgesteld voor doorverwijzing naar de zorg binnen de vergoedingsregeling¹. Toch bleek er de afgelopen periode nog veel onduidelijkheid te zijn omtrent de verplichte ondersteuning die een school moet hebben geboden op ondersteuningsniveau 2 en 3 om een uitspraak te kunnen doen over de didactische resistentie; de hardnekkigheid van de lees-/spellingproblematiek. Dit is nodig ter onderbouwing van het vermoeden van EED.

Daarom wordt in dit document een concrete uitwerking gegeven van de manier waarop de school het ondersteuningsniveau 2 en 3 moet vormgeven om een vermoeden van EED goed te kunnen onderbouwen.

1.2 Doel

Het doel van deze handreiking is dat alle betrokkenen kennis hebben van de inhoud van de ondersteuningsniveaus. Wat zijn de verschillen tussen de ondersteuningsniveaus en hoe kun je deze vormgeven? De betrokkenen kunnen deze kennis op een transparante en navolgbare wijze beschrijven en beoordelen, zodat er afstemming plaatsvindt tussen onderwijs en zorg. Daarbij krijgt iedere leerling met lees- en spellingproblemen de juiste ondersteuning.

1.3 Uitgangspunten

In deze handreiking worden normatieve criteria beschreven. Dit zijn criteria waar de aanpakken, materialen en programma's aan moeten voldoen op ondersteuningsniveau 2 en 3. Tevens worden suggesties gedaan voor programma's en aanpakken die voldoen aan deze normatieve criteria. De lijsten met suggesties zijn niet uitputtend. Aan de hand van de normatieve criteria kunnen scholen zelf bepalen of de aanpak die zij inzetten voldoet. Uitgangspunt is ook om de kwaliteit van de ondersteuning en de praktische haalbaarheid hand in hand te laten lopen.

1.4 Inhoud

Na een korte omschrijving van de ondersteuningsniveaus en criteria is uitgewerkt hoe het criterium van achterstand aangetoond dient te worden. Vervolgens zijn per ondersteuningsniveau de normatieve criteria en suggesties geconcretiseerd voor lezen en spellen en is beschreven wie dit mag uitvoeren op ondersteuningsniveau 3. Tot slot wordt er ingegaan op trajectvormen en de samenwerking tussen het onderwijs en de zorg.

1.5 Doelgroep

- Het onderwijs en dan specifiek leerkrachten van groep 2 t/m 8, intern begeleiders en remedial teachers die met elkaar het onderwijs op ondersteuningsniveau 1 t/m 3 vorm geven.
- De samenwerkingsverbanden passend onderwijs die deze handreiking kunnen gebruiken bij de vertaalslag naar de basisondersteuning.
- De zorgaanbieders die met behulp van de handreiking leerlingdossiers kunnen toetsen en een preadvies kunnen uitbrengen. Dit kan zowel gaan over de volledigheid van het dossier, het beoordelen van de hardnekkigheid, of belemmerende comorbiditeit.
- De schoolbesturen die met de handreiking kunnen toetsen of de kwaliteit van het onderwijs voldoet.
- De gemeenten die kunnen (laten) toetsen of het onderwijsdossier kwantitatief en kwalitatief op orde is.
De poortwachters die beoordelen of een dossier in aanmerking komt voor vergoede zorg.

¹ http://www.stichtingdyslexienederland.nl/media/1528/toelichting_vergoedingsregeling%202015.pdf

2 Ondersteuningsniveaus en criteria

Onderstaand schema (figuur 1) geeft de ondersteuningsniveaus weer met de bijbehorende stappen die gezet moeten worden door de school. Bij het schema dient opgemerkt te worden dat bij ongeveer 7 procent van de leerlingen dyslexie wordt vastgesteld middels psychodiagnostisch onderzoek (stap 7) en dat 4 procent een gespecialiseerde behandeling zal krijgen (stap 8). Dit zijn de leerlingen met een EED-diagnose.

Zorgniveau	Stap	
Niveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband	1	Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement
	2	Juist gebruik van effectieve methodes
	3	Gebruik leerlingvolgsysteem
Niveau 2: Extra zorg in de groepssituatie door de leerkracht (zwakste 25% van de leerlingen)	4	Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende differentiatie in de klas
Niveau 3: Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10% van de leerlingen)	5	Vaststellen leerlingen met ernstige lees-/spellingproblemen en instructie individueel of in kleine groepjes
	6	Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden van dyslexie
Diagnostiek en behandeling in het zorginstituut (zwakste 4% van de leerlingen)	7	Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek)
	8	Gespecialiseerde dyslexiebehandeling

Bron: *Continuüm van Zorg* (2005) – Chris Struiksma

Figuur 1: *Continuüm van Zorg*

Als een leerling uitvalt bij het leesonderwijs en er ontstaat een vermoeden van dyslexie (EED), dient er op school extra ondersteuning te worden geboden op ondersteuningsniveau 2 en 3. Immers hardnekkigheid blijkt als er extra planmatige en intensieve didactische maatregelen zijn geboden en nauwelijks tot resultaat leiden. Er is zodoende sprake van gestapelde ondersteuning; de ondersteuning op niveau 2 blijft doorgaan wanneer deze ook op niveau 3 wordt geboden.

Wanneer scholen de verderop beschreven hulp bieden en deze transparant en op navolgbare wijze vastleggen, én de resultaten van de leerling voldoen aan de criteria van achterstand, kan de leerling worden aangemeld voor EED-zorg.

In de verschillende regio's verschilt het aanmeldingsproces. Er zijn regio's waar de ouders (verzorgers) bij de gemeente een beschikking kunnen aanvragen, waarmee ze contact kunnen opnemen met een zorgaanbieder voor vergoede diagnostiek, eventueel gevolgd door dyslexiezorg. In andere regio's melden ouders en/of de school rechtstreeks aan bij een zorgaanbieder of wordt het dossier eerst door het samenwerkingsverband getoetst. Voor de exacte procedure per regio is informatie verkrijgbaar bij de gemeenten en/of samenwerkingsverbanden. Op welke wijze de aanmelding ook wordt vormgegeven, in het dossier dienen de achterstand en hardnekkigheid helder en navolgbaar te worden omschreven, voordat een aanbieder het diagnostisch proces kan starten.

Indien de zorgaanbieder in de aanmeldfase/intake tot de conclusie komt dat er sprake is van comorbide problematiek, kan dit een contra-indicatie zijn voor de uitvoering van diagnostiek betreffende vergoede dyslexie. Het is aan de zorgaanbieder om vast te stellen of en in welke mate de comorbiditeit belemmerend is.

2.1 Het criterium van achterstand aantonen

Normatief:

Het aantonen van het criterium van achterstand wordt gedaan door het afnemen van genormeerde en gevalideerde toetsinstrumenten (goedgekeurd door de Expertgroep toetsen PO) op de hoofdmeetmomenten. In de leidraad voor doorverwijzing naar de zorg van het Masterplan Dyslexie en NKD wordt een helder stappenplan gegeven voor een groepsaanpak bij aanvang van het leesonderwijs in groep 3, dat gevolgd kan worden om het criterium van achterstand aan te tonen². In figuur 2a, 2b en 2c wordt dit op leerlingniveau geconcretiseerd.

Kort gezegd: De achterstand is dusdanig dat een leerling voor vergoede zorg kan worden aangemeld als de scores op de 3 hoofdmetingen waren:

- Lezen: V-(min)score of E-score (laagste 10%)

OF

- Lezen: V-score of lage D-score (laagste 20%) en Spelling: V-(min)score of E-score (laagste 10%)

Hoe zit het met "zittenblijvers"? Bij doubleren telt de (didactische) leeftijd door en wordt geadviseerd te kijken naar de vaardigheidsscores. Normaal heeft een leerling eind groep 4 een didactische leeftijd van 20. Is hij in groep 3 of 4 een keer blijven zitten, dan is zijn didactische leeftijd 30. Deze leerling maakt de toets voor E4, omdat hij de spellingcategorieën van groep 5 nog niet heeft gehad. De vaardigheidsscore van deze leerling – niet de ruwe score! – wordt beoordeeld met de normtabel van E5, die aansluit bij zijn didactische leeftijd. Dit kan omdat spellingtoetsen uit het Cito-LOVS dezelfde onderliggende spellingvaardigheid meten (zie voor meer achtergrond de richtlijn omgaan met doublures). *Voor aanwijzingen betreffende het aantonen van achterstand bij hoogbegaafde leerlingen wordt verwezen naar de richtlijn voor hoogbegaafden (te verschijnen via de site van het SDN).*

Niet-normatief:

De volgende toetsen voldoen aan de eisen voor een valide, goedgekeurd toetsinstrument voor gebruik in het onderwijs:

- Technisch lezen: DMT
- Spelling: Cito Spelling, PI-dictee, SVT Spelling

SVT Spelling hoeft niet per definitie op de hoofdmeetmomenten van Cito afgenomen te worden omdat deze toets een doorlopende normering heeft. Indien deze toetsen gebruikt wordt, dan dienen er drie hoofdmeetmomenten te zijn waarbij de periode tussen hoofdmeetmoment 1 en 3 minimaal 1 jaar is en de periode tussen hoofdmeetmoment 2 en 3 minimaal 2 x 10 tot 12 weken. Een volledig overzicht van valide, goedgekeurde toetsinstrumenten is opgenomen in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor het onderwijs (ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands).

2.2 Het criterium van hardnekkigheid aantonen

Binnen de basisondersteuning passend onderwijs wordt een onderscheid gemaakt in drie ondersteuningsniveaus. Om hardnekkigheid aan te tonen, dient, naast goed onderwijs op niveau 1, hulp op ondersteuningsniveau 2 én 3 te worden aangeboden. In het onderstaande is steeds omschreven wat de normatieve criteria voor deze hulp zijn op niveau 2 en 3, maar het is de taak en verantwoordelijkheid van de leerkracht (eventueel in samenwerking met de intern begeleider) een weloverwogen, beredeneerd aanbod voor de leerling samen te stellen (zie voor suggesties de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor het onderwijs). In het kader op pagina 8/9 is omschreven door wie de hulp op ondersteuningsniveau 2 en 3 mag worden geboden.

² http://www.stichtingdyslexienederland.nl/media/1528/toelichting_vergoedingsregeling%202015.pdf

3 Ondersteuningsniveau 1: Het bieden van een effectief onderwijsaanbod

Het gaat hier om adequaat ingericht effectief leesonderwijs op groepsniveau zoals staat omschreven in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor het basisonderwijs van het Expertisecentrum Nederlands. Het gaat hierbij om het effectief gebruik van de methode, het bieden van voldoende tijd voor leesonderwijs (zoals omschreven in de kwaliteitskaart van de PO-raad³, het herhalen van de klassikale instructie (verlengde instructie) aan de instructietafel, het hanteren van een leerlingvolgsysteem en de kwaliteit van de instructie en het klassenmanagement. Het werken met drie instructieniveaus binnen het methodische aanbod valt onder ondersteuningsniveau 1. Met andere woorden: het bieden van verlengde instructie aan instructieafhankelijke leerlingen valt onder ondersteuningsniveau 1.

Wanneer uit een hoofdmeetmoment blijkt dat het op ondersteuningsniveau 1 geboden onderwijsaanbod onvoldoende aansluit bij de onderwijsbehoeften van een leerling, wordt ondersteuning op niveau 2 aangeboden. Deze kenmerkt zich door meer instructie (in kleinere stappen, meer gerichte feedback en gelegenheid tot extra verwerking), meer leertijd en meer oefentijd. Het is onder andere de respons op deze hulp die de hardnekkigheid van het lees-/spellingprobleem aantoont. Direct na het eerste hoofdmeetmoment waarop de leerling een D- of E score of een V-score voor lezen en/of spelling haalt, dient ondersteuning op ondersteuningsniveau 2 aangeboden te worden. Afhankelijk van de onderwijsbehoeften van de leerling en de ondersteuningsmogelijkheden op school verdient het aanbeveling direct ook al extra begeleiding op ondersteuningsniveau 3 aan te bieden. Na hoofdmeetmoment 2 moet, als blijkt dat de ondersteuning op niveau 2 onvoldoende vooruitgang heeft opgeleverd, **in ieder geval** naast ondersteuning op niveau 2 ook ondersteuning op niveau 3 aangeboden worden. Het is van belang dat de leerkracht zich realiseert dat de meeste winst van ondersteuning en interventies te behalen is in groep 3. Dit pleit ervoor om, indien nodig, direct na de herfstsignalering of het hoofdmeetmoment M3 te starten met het bieden van ondersteuning op ondersteuningsniveau 2 en 3.

4 Ondersteuningsniveau 2: Extra begeleiding in de klas

Intensivering van het onderwijsaanbod. Extra ondersteuning binnen de groep onder verantwoordelijkheid van de leerkracht voor de zwakste 25% van de leerlingen na hoofdmeetmoment 1 of herfstsignalering.

4.1 Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 2 voor lezen en spelling

Het gaat hier om een vorm van begeleiding waarbij extra, aangepaste instructie en begeleide inoefening centraal staan.

Dit betekent:

- Meer instructie, meer leertijd en meer oefentijd.
- Aangepaste instructie in kleinere stappen, extra feedback en gelegenheid tot extra verwerking.
- Gebruik maken van aanvullende materialen uit de lees- en spellingmethode, eventueel materiaal uit andere methodes.
- Evaluatie na 10 tot 12 weken.

Herhaling van de instructie aan de instructietafel is niet voldoende voor ondersteuningsniveau 2.

4.2 Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 2 voor lezen

Geschikte leesmethodes ondersteuningsniveau 2 (lijst is niet uitputtend)

Goede leesmethodes voorzien in instructie en extra materiaal om ondersteuningsniveau 2 goed vorm te geven. Het verdient dan ook aanbeveling om, zoveel mogelijk aan te sluiten bij de methode die in de klas al gehanteerd wordt.

³ http://masterplandyslexie.nl/public/files/documenten/Tijd_voor_lezen_en_taal.pdf

De school voldoet aan ondersteuningsniveau 2 als zij gebruik maakt van methodemateriaal conform de richtlijnen voor extra instructie en inoefening, of een andere aanpak inzet. Deze ondersteuning wordt uiteraard gedocumenteerd in het groeps- of handelingsplan. Een organisatorische mogelijkheid is dat de leestijd in de klas wordt benut voor de extra instructie en dat de leestijd (het maken van leeskilometers) op een ander moment wordt geboden, bijvoorbeeld door middel van een vorm van tutorlezen. Suggesties zijn:

- Veilig leren lezen
- Lijn 3
- Estafette
- Station Zuid
- Zo leren kinderen lezen en spellen

4.3 Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 2 voor spelling

Geschikte spellingmethodes ondersteuningsniveau 2 (lijst is niet uitputtend)

Voor spelling geldt dat de methode uitgaat van de klankvorm van woorden en dus werkt aan het koppelen van de klankvorm aan de geschreven vorm van woorden. De school voldoet aan ondersteuningsniveau 2 als zij gebruik maakt van methodemateriaal conform de richtlijnen voor extra instructie en inoefening. Dit heeft de voorkeur. Deze ondersteuning wordt op een juiste wijze gedocumenteerd in het groepsplan. Andere suggesties zijn:

- Staal, in de vorm van extra oefening
- Speciale spellingbegeleiding (Taal actief)

5 Ondersteuningsniveau 3: De gestructureerde interventie

Extra intensieve en systematische aanpak door het inzetten van een specifieke interventie. Leerkracht en leesspecialist stemmen inhoud en aanpak af. Leerlingen die tot de zwakste 10% behoren, krijgen begeleiding op ondersteuningsniveau 3.

5.1 Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 3 voor lezen

- Zeer intensieve begeleiding met een aanvullend leesprogramma of verdere intensivering vanuit de leesmethode.
- Intensieve en systematische aanpak door het inzetten van een specifieke interventie.
- 3 x 20 minuten (of in ieder geval in totaal 60 minuten) per week begeleiding (zie het kader op pagina 8/9 voor wie begeleiding mag geven).
- Liefst individueel en anders in een groepje van maximaal vier leerlingen.
In geval van begeleiding in groepjes: de meerwaarde van de groepsvorming dient helder te zijn. Hoe wordt de groep ingezet en welke processen worden daarmee gestimuleerd? Dit komt in het handelingsplan tot uitdrukking.
- Hulp gericht op de hiaten in de ontwikkeling van vaardigheden van de individuele leerling. Een nulmeting kan bestaan uit een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van het leesgedrag met niveautoetsen als AVI, DMT en toetsen voor deelvaardigheden.
- Een handelingsplan dat voldoet aan de in het kader op pagina 11 omschreven criteria.

5.2 Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 3 voor lezen

Geschikte remediërende leesmethodes (lijst is niet uitputtend)

De school voldoet aan ondersteuningsniveau 3 als zij gebruik maakt van onderstaande methodes conform de normatieve richtlijnen voor intensieve begeleiding, zoals hierboven aangegeven. Een organisatorische mogelijkheid is dat de leestijd in de klas wordt benut voor de extra instructie en dat de leestijd (het maken van leeskilometers) op een ander moment wordt geboden, bijvoorbeeld door middel van een vorm van tutorlezen; een leerling zelfstandig, zonder begeleiding, laten oefenen met een (computer)programma volstaat niet. De ondersteuning wordt op een juiste wijze gedocumenteerd in een plan. Suggesties zijn:

- Connect Klanken & Letters, Connect Woordherkenning en Connect Vloeiend Lezen

- Estafette aanpak 1 (4 x 15 minuten) (met daarbinnen de Wacht-hint-prijsmethode)
- Begeleid hardop lezen
- RADslag
- RALFI-lezen
- Leesbalans
- Leesinterventieprogramma de Zuid-Vallei
- Toch nog leren lezen
- Taal in Blokjes
- Bouw *)

*) Bouw! is in basis een preventieprogramma op individueel niveau. Met het oog op preventie heeft beginnen halverwege groep 2 de voorkeur, maar ook beginnen bij de start van groep 3 is effectief.

5.3 Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 3 voor spelling

- Zeer intensieve begeleiding met een aanvullend spellingprogramma of verdere intensivering vanuit de spellingmethode.
- Intensieve en systematische aanpak door het inzetten van een specifieke interventie.
- 3 x 20 minuten (of in ieder geval in totaal 60 minuten) per week begeleiding.
- Liefst individueel en anders in een groepje van maximaal vier kinderen. In geval van begeleiding in groepjes: de meerwaarde van de groepsvorming dient helder te zijn. Hoe wordt de groep ingezet en welke processen worden daarmee gestimuleerd? Dit komt in het handelingsplan tot uitdrukking.
- Hulp gericht op de hiaten in de ontwikkeling van vaardigheden van de individuele leerling. Er wordt aangesloten bij de hiaten die uit een foutenanalyse van het PI-woorddictee, de Cito Spelling of de SVT-spelling naar voren komen. Er dient dus een nulmeting te zijn gedaan met een niet-methodegebonden toets, waarin, in overeenstemming met de (didactische) leeftijd, spellingcategorieën uit meerdere jaren zijn verwerkt.
- Een handelingsplan opstellen dat voldoet aan de in het kader op pagina 11 omschreven criteria.

5.4 Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 3 voor spelling

Geschikte remediërende spellingmethodes (lijst is niet uitputtend)

Voor spelling geldt dat de methode uitgaat van de klankvorm van woorden en dus werkt aan het koppelen van de klankvorm aan de geschreven vorm van woorden. De school voldoet aan ondersteuningsniveau 3 als zij gebruik maakt van onderstaande methodes conform de hierboven omschreven normatieve begeleiding. Een leerling zelfstandig, zonder begeleiding, laten oefenen met een (computer)programma volstaat niet. De ondersteuning wordt op systematische en gestructureerde wijze aangeboden en gedocumenteerd in een plan. Suggesties zijn:

- Taal in Blokjes
- Staal
- Zo leer je kinderen lezen en spellen
- Zuid-Vallei Spelling
- Pi-Spello, in de vorm van specifieke interventie
- Voorspel (pravoo)

De hierboven omschreven interventies op ondersteuningsniveau 3 dienen te worden gegeven door onderwijsprofessionals. In het onderstaande kader is omschreven wie dat zijn.

Wie mag de begeleiding geven op ondersteuningsniveau 3?

- Leesspecialist (bevoegd leerkracht met aanvullende opleiding: o.a. master SEN, basiscursus leesspecialist CED-Groep, leergang leescoach en leesspecialist CPS)
- Remedial Teacher
- Intern Begeleider

- Leerkracht, onder leiding van één van bovengenoemde specialisten of een orthopedagoog of psycholoog met als specialisatie leerproblemen. De specialist, orthopedagoog of psycholoog dient dan ten minste betrokken te zijn bij het opstellen van het behandelplan en de evaluatie. Bij voorkeur komt de orthopedagoog/psycholoog op een aantal afgesproken momenten naar school. Tussentijds kan er mail- of telefonisch contact plaatsvinden.
- Onderwijsassistent, mits de inhoud en wijze van aanbieden van de begeleiding nauwkeurig beschreven is (Oostdam, Blok en Boendermaker, 2012) en een specialist (leesspecialist, remedial teacher, intern begeleider, orthopedagoog of psycholoog) betrokken is bij het opstellen van het behandelplan en het volgen van de ontwikkeling gedurende de interventie.
- Wanneer de school moeite heeft ondersteuningsniveau 3 op een juiste manier te bieden, kan dit ingevuld worden door een externe partij, bijvoorbeeld een RT-er of een logopedist met specialisatie dyslexie. Dit wordt bekostigd door de basisschool en niet door ouders. De begeleiding valt onder de verantwoordelijkheid van de basisschool.

Wie mag de begeleiding niet geven?

- Leesouder
- Oudere leerling/leesmaatje
- Onderwijsassistent die niet wordt begeleid door een leesspecialist, RT-er of IB-er.
- Leerkracht die niet wordt begeleid door een leesspecialist, RT-er of IB-er.

Een uitzondering met betrekking tot de inzet van ouders en oudere leerlingen is het programma **Bouw!**. Bij dit programma worden ouders en oudere leerlingen ingezet als tutoren en de effectiviteit van dit programma is aangetoond (Regtvoort, 2014; Zijlstra, 2015; van der Leij, 2016). Wel dient de leesspecialist samen met de leerkracht de ontwikkeling van de leerlingen goed te volgen. De leesspecialist of leerkracht neemt tussentijds toetsen af en blijft verantwoordelijk voor de beginnende leesontwikkeling.

6 Het proces

Figuur 2a beschrijft het veelvoorkomende proces van leerlingen die bij de start van het leesonderwijs in groep 3 direct leesproblemen ervaren. Men start met het bieden van ondersteuningsniveau 2 na de herfstsignalering en schaal op naar ondersteuningsniveau 3 na hoofdmeetmoment 1.

Startende lezers	Groep	3				M					E					4					M					E
	Maand	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6		9	10	11	12	1	2	3	4	5	6				
	Toets			hfst		H1				t1		H2			t2						H3					
	Ondersteuningsniveau			II	II	II	II	II	II	II				II	II	II	II	II				II				verwijzing zorg
																										verwijzing zorg
																										verwijzing zorg

hfst herfstsignalering
H1 hoofdmeetmoment
t1 tussenmeetmoment
IIIa eerste periode van minimaal 10 tot 12 weken ON 3
IIIb tweede periode van minimaal 10 tot 12 weken ON 3

Figuur 2a Proces voor startende lezers die vanaf aanvang leesonderwijs lees-/spellingproblemen hebben

Figuur 2b beschrijft het proces van leerlingen die gaandeweg steeds meer lees-/spellingproblemen krijgen. Dit proces bij voortgezette lezers kan starten in verschillende jaargroepen.

Voortgezette lezers	Groep					M					E										M					E
	Maand	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6		9	10	11	12	1	2	3	4	5	6				
	Toets			t		H1				t1		H2			t2						H3		t		H	
	Ondersteuningsniveau																									verwijzing zorg
																										verwijzing zorg
																										verwijzing zorg

hfst herfstsignalering
H1 hoofdmeetmoment
t1 tussenmeetmoment
IIIa eerste periode van minimaal 10 tot 12 weken ON 3
IIIb tweede periode van minimaal 10 tot 12 weken ON 3

Figuur 2b Proces voor voortgezette lezers die gaandeweg lees-/spellingproblemen krijgen

Voortgezette lezers	Groep																					
	Maand	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	
	Toets			t		H			t		H1			t1			H2		t2		H3	
	Ondersteuningsniveau	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	verw
														IIIa	IIIa	IIIa	IIIa/b	IIIb	IIIb	IIIb	IIIb	verw
		hfst herfstsignalering										IIIa eerste periode van minimaal 10 tot 12 weken ON 3										
	H1 hoofdmeetmoment										IIIb tweede periode van minimaal 10 tot 12 weken ON 3											
	t1 tussenmeetmoment																					

Figuur 2c Proces voor voortgezette zwakke lezers die voor het eerst een E-score behalen bij de eindmeting van een schooljaar

Figuur 2c beschrijft het proces waarbij de leerlingen voor het eerst een E-score behalen bij de eindmeting van een schooljaar (terwijl eerder een D-score behaald is). De hulp op ondersteuningsniveau 3 kan dan pas in het daaropvolgende schooljaar worden opgestart. Om te voorkomen dat de school een jaar ondersteuning op ondersteuningsniveau 3 moet bieden, kan bovenstaand tijdpad gevolgd worden. Hierbij moet opgemerkt worden dat:

- Er gebruik wordt gemaakt van een tussenmeting om te bepalen of ondersteuning op ondersteuningsniveau 3 nodig is. Echter, de Cito LOVS toetsen zijn niet genormeerd voor dit meetmoment. Om met een tussenmeting te kunnen bepalen of het nodig is op te schalen naar ondersteuningsniveau 3, dient men de normscore van het voorafgaande en het volgende hoofdmeetmoment te interpoleren (zie de *Vuistregel van Struiksmā*, figuur 3). Wanneer deze normscore niet behaald wordt, is opschalen naar ondersteuningsniveau 3 nodig.
- Het mogelijk is om voor het einde van het schooljaar de 2 x 10 tot 12 weken ondersteuning op ondersteuningsniveau 3 te bieden.

Belangrijk: Voor het proces zoals beschreven in figuur 2b en 2c geldt dat de ondersteuning op ondersteuningsniveau 3 in de maand december consequent moet worden uitgevoerd om de minimale periode van 10-12 weken effectieve, specifieke interventie te kunnen garanderen.

Bovenstaande figuren laten zien dat een leerling doorverwezen wordt naar de zorg wanneer hij op drie achtereenvolgende hoofdmeetmomenten uitvalt, ook na voldoende extra begeleiding op ondersteuningsniveau 2 en specifieke interventie op ondersteuningsniveau 3. Het is van belang dat op de hoofdmeetmomenten genormeerde toetsen gebruikt worden. Wanneer met het Cito LOVS gewerkt wordt, zijn de hoofdmeetmomenten in januari/februari en mei/juni. Er zal altijd tussen meetmoment 1 en 3 een jaar zitten. De eerste meting waarop een leerling lees- of spellinguitval laat zien, geldt als hoofdmeetmoment 1. Dit kan op zijn vroegst halverwege groep 3 zijn. Tussenmetingen kunnen gebruikt worden om tussentijds het effect van de interventie te bepalen en op basis daarvan een inschatting te maken of aanpassing nodig is. Voor het beoordelen van tussenmetingen kan de *Vuistregel van Struiksmā* gebruikt worden.

Vuistregel van Struiksmā

De norm van een tussenmeting wordt bepaald door de score halverwege de norm van het voorgaande hoofdmeetmoment en het eerstvolgende hoofdmeetmoment vast te stellen (als max. E-score op M4 = 20 en op E4 = 24, dan kan als grenscore het punt halverwege M4 en E4, in dit geval 22, gekozen worden).

Figuur 3 Vuistregel van Struiksmā

7 Het beschrijven van de geboden hulp

De geboden hulp dient transparant en navolgbaar te worden beschreven in een plan. Dit plan dient te voldoen aan de richtlijnen zoals omschreven in het onderstaande kader:

Normatieve richtlijnen voor een plan:

- De beginsituatie is aangegeven (nulmeting)
 - Welke toets is afgenomen en wat was het resultaat (score, niveau)?
 - Waar laat de leerling uitval zien? (foutenanalyse, mag ook los beschikbaar zijn).
- Er zijn SMART-O-doelen opgesteld voor deze individuele leerling
 - De doelen zijn specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdsgebonden en onderwijsbaar.
 - Wat wil je verbeteren? (bijv. uitbreiden letterkennis, fonologische vaardigheden, verbeteren leesaccuratesse, verhogen leestempo, beheersen regel open en gesloten lettergreep).
 - Er wordt aangegeven wanneer er met welke toets(en) wordt geëvalueerd.
- Er is beschreven hoe de hulp wordt georganiseerd
 - Wie geeft de begeleiding? (leerkracht, IB, RT, leesspecialist, onderwijsassistent onder begeleiding van leerkracht, IB, RT of leesspecialist)
 - Op welke momenten en hoe lang?
 - In welke periode/aantal weken wordt de hulp geboden?
 - Hoe groot is de groep leerlingen die tegelijkertijd begeleiding krijgt?
 - In welke ruimte? (In of buiten de klas? Op de gang, in RT-ruimte etc.)
- Hoe wil je het doel bereiken? Welke materialen en methodes worden op welke manier gebruikt?
- Evaluatie
 - Welke toets is afgenomen?
 - Wat is het resultaat?
 - Zijn de doelen bereikt?
 - Vervolg?

Bij het beschrijven van de geboden hulp gaat het er nadrukkelijk om dat de gemaakte, inhoudelijke keuzes navolgbaar en transparant worden verantwoord. Het gaat daarbij om welke aanpak gekozen wordt, waarom en wat het verwachte resultaat is. Het gebruikte materiaal staat ten dienste aan die keuzes. Een voorbeeld voor een goed plan is het sjabloon *individueel handelingsplan lezen/spelling van het RSV Breda e.o.*⁴

8 Samenwerking en ondersteuning tijdens de periode van externe EED-zorg op ondersteuningsniveau 4

De school is en blijft verantwoordelijk voor het onderwijs, ook gedurende de periode van EED-zorg (ondersteuningsniveau 4). Dit houdt in dat de school ondersteuning blijft bieden, minstens op ondersteuningsniveau 1 en 2, om aan de onderwijsbehoeften van de leerling te kunnen voldoen binnen de verantwoordelijkheden die school heeft om passend onderwijs te bieden. Samenspraak, samenwerking en goed overleg met de zorgaanbieders is daarbij van belang. Ook na de terugkeer vanuit EED-zorg (zowel wanneer er geen diagnose EED gesteld is, als wanneer de diagnose wel gesteld wordt en het kind behandeld is), is de school er verantwoordelijk voor dat de leerling ondersteuning krijgt. De zorgaanbieder biedt de school een op maat geformuleerd handelingsgericht advies aan.

⁴ Verkrijgbaar via <http://www.rsvbreda.nl>

9 Beredeneerd omgaan met uitzonderingen

In een aantal gevallen kan een uitzondering worden gemaakt en beredeneerd afgeweken worden van de richtlijn. Daar kunnen verschillende redenen voor bestaan. Bijvoorbeeld als er sprake is van leerlingen met een erfelijke aanleg voor dyslexie en bij wie bij de eerste hoofdmeting (M3) al sprake is van een ernstige achterstand met sterke signalen van forse lees- en spellingproblematiek, al dan niet gepaard gaand met hoogbegaafdheid. In dergelijke situaties kan besloten worden direct te starten met ondersteuningsniveau 3. Deze intensieve begeleiding moet op basis van bovengenoemde richtlijnen in twee periodes van 10 tot 12 weken geboden worden. Tussen beide meetmomenten moet een tussenmeting plaatsvinden.

Indien in groep 3 een vermoeden van de hardnekkigheid van de dyslexie al evident is, bijvoorbeeld mede gebaseerd op een aantoonbaar verhoogde kans op een erfelijke component en er geen sprake is van bijkomende factoren, mag de basisschool het proces zodanig inrichten dat na invulling van ondersteuningsniveau 3 gedurende de laatste 10 tot 12 weken in groep 3 en de eerste 10 tot 12 weken in groep 4 aan de hand van een tussentijds meetmoment eind oktober de hardnekkigheid aangetoond kan worden.